

nr. 2005/5 (september - oktober 2005)

- **Gemeentebestuur te Essen ongevoelig voor aanleg van amfibieëntunnels.**
- **Ruiverkaveling Melkwezer in Zoutleeuw: een paradijs of catastrofe voor de Kamsalamander?**
- **Wereldwijde achteruitgang van amfibieën, het gevolg van een zwangerschapstest uit de vorige eeuw?**
- **Een tweede populatie Ringslangen in Vlaanderen?**
- **Vluchtende hagedis duikt onder water! (vervolg)**
- **Nieuwsbrief van de Herpetologische Studiegroep Limburg (Nederland).**
- **RAVON-dag 2005.**
- **Verslag Hyla-weekend aan de Viroin-vallei (13 – 15 augustus).**

### **Gemeentebestuur te Essen ongevoelig voor aanleg van amfibieëntunnels.**

In het Grenspark de Zoom-Kalmthoutse heide op het grondgebied van de gemeente Essen komen niet minder dan tien soorten amfibieën voor waaronder vier habitatrictlijnsoorten zoals Kamsalamander (*Triturus cristatus*), Rugstreepad (*Bufo calamita*), Heikikker (*Rana arvalis*) en Poelkikker (*Rana lessonae*).

De Huybergsebaan, een vrij drukke weg, loopt echter door het gebied. De amfibieën moeten tijdens hun jaarlijkse trek naar de voortplantingsplaatsen deze weg doorkruisen. Velen worden onder de wielen van de voorbij rijdende auto's platgewalst. In het voorjaar van 2005 werden hier bij een overzetactie 1825 amfibieën geteld, waarvan jammer genoeg een duizendtal verkeersslachtoffers. De amfibieënpopulaties worden dus ernstig in hun voortbestaan bedreigd.

Daar het overzetten van kikkers en padden langs deze weg vrij gevaarlijk is wegens het drukke verkeer, werd op de gemeenteraad een voorstel ingediend voor aanleg van geleidingswanden en amfibieëntunnels (fig. 1). De bouw van tunnels kan



Fig. 1. Tunnel en geleidingswand

gepaard gaan met het voorzien van verkeersremmende maatregelen zodat ook de verkeersveiligheid voor fietsers verhoogd wordt. Maar het voorstel werd door de meerderheid in de gemeenteraad zonder argumentatie van tafel geveegd. Nochtans kan de gemeente voor de aanleg van amfibieëntunnels rekenen op een 60 % subsidie door Het Vlaamse Gewest terwijl het Grenspark De Zoom-Kalmthoutse Heide eveneens heeft beloofd het project financieel te ondersteunen.

## Ruilverkaveling Melkwezer in Zoutleeuw: paradijs of catastrofe voor Kamsalamander?

De Meertsheuvel te Zoutleeuw (Vlaams-Brabant) werd vroeger gekenmerkt door een bocagelandschap van weilanden, omzoomd door houtkanten en knotwilgen met een hoge dichtheid aan poelen. In de tweede helft van de vorige eeuw werd een aantal graslanden gescheurd en omgezet tot akker. Het gebied is op het gewestplan ingekleurd als waardevol agrarisch gebied en situeert zich in een waterwinningszone.

Gelet op de cultuurhistorische en landschappelijke waarde van het gebied werden in het ruilverkavelingsproces van 1994 enkele randvoorwaarden opgelegd. Hierbij ging vooral aandacht naar een minimale herverkaveling en wegverbetering (veel wegen bleven onverhard), er werd op gelet dat er nauwelijks draineringen werden aangelegd en het behoud van kleine landschapselementen was prioritair. Vooral die kleine landschapselementen zijn van groot belang voor het behoud van Kamsalamander (*Triturus cristatus*) (fig. 2) die in het gebied van de Meertsheuvel nog voorkwam: tijdens een inventarisatie van zes poelen in 1993 werd deze zeldzame amfibiesoort er in één poel vastgesteld.

Het ruilverkavelingscomité werkte daarom specifieke beheermaatregelen uit. Voor een aantal bestaande poelen werd (op vrijwillige basis en voor de duur van vijf jaar) met de landbouwers een beheerovereenkomst afgesloten. Bovendien werden twaalf nieuwe poelen met verschillende grootte en diepte aangelegd. Hierbij werd er op toegezien dat er zich geen al te dichte verticale en ondergedoken vegetatie ontwikkelde zodat Kamsalamanders er hun baltsritueel konden uitvoeren. Ook aan het behoud van de specifieke landbiotoop (i.e. een kleinschalig, halfopen landschap gedomineerd door graslanden, omzoomd met goed ontwikkelde, gemengde houtkanten) werd de nodige aandacht besteed. Een deel van de bestaande hagen werd daarom opgenomen in het openbaar domein van de wegen. Voor andere houtkanten werden, op vrijwillige basis, beheerovereenkomsten afgesloten tussen het ruilverkavelingscomité en de landbouwers. Hierdoor konden heel wat ecologisch zeer waardevolle KLE's veilig worden gesteld.



Fig. 2. Mannetje van Kamsalamander (*T. cristatus*)  
(foto H. Willocx)

De resultaten van een amfibieënonderzoek van 18 poelen in juni 1997 waren dan ook zeer hoopvol: naast Kamsalamander bleek ook Alpenwatersalamander (*T. alpestris*), Kleine watersalamander (*T. vulgaris*), Gewone pad (*Bufo bufo*), Bruine kikker (*Rana temporaria*) en Groene kikker (*R. kl. esculenta*) in deze 'ruilverkavelingspoelen' aanwezig te zijn. Kamsalamander werd er toen zelfs in vier poelen aangetroffen (Dupae et al., 1997).

En toch drong zich een aantal bedenkingen op. In een brochure over de bescherming van de Kamsalamander in de ruilverkaveling Melkwezer werd - onder de profetische titel 'Wat zou er nu nog kunnen fout lopen?' - een aantal knelpunten opgesomd (Dupae et al., 1997). Vooreerst had de ruilverkaveling een gronddynamiek in het gebied teweeggebracht die negatieve gevolgen had voor de ecologische waarde van de Meertsheuvel. Zo deden laagstamboomgaarden hun intrede in het gebied en werden enkele weilanden omgezet tot akker. Sinds de aanleg van de poelen werden ook pompinstallaties voor de winning van grondwater aangelegd. Er werd toen gezegd dat die winning geen invloed zou hebben op het eerste watervoerende pakket zodat de poelen zeker tot ver in de zomer water zouden houden. Bij een controle van poelen en houtkanten (in augustus 1997) viel bovendien op dat verschillende meidoornhagen drastisch waren gesnoeid. Na bevraging bleek dat vele boeren van het Ministerie van Landbouw een brief hadden ontvangen waarin ze werden aangemaand deze hagen te snoeien (en dat in een overwegend weilandgebied en zonder met afstandsregels rekening te houden!). Daar waar het ruilverkavelingscomité via beheerovereenkomsten

had gepoogd de ecologisch zeer waardevolle houtkanten te bewaren, zorgde het Ministerie van Landbouw er, weliswaar onrechtstreeks, voor dat deze meidoornhagen er het bijtje bij neerlegden. Vele boeren zegden deze gang van zaken danig moe te zijn dat ze de hagen volledig zouden rooien...

In 2005 bleek een aantal van de aanvankelijke twijfels gegrond. Bij een inventarisatie van 18 poelen werd nog in drie poelen Kamsalamander vastgesteld. Eén van deze poelen lag in een voormalig weiland dat werd gescheurd en werd omgezet tot een maïsakker. Deze locatie was volledig dichtgegroeid met Riet (fig. 3) en bevatte op 5 juli geen water meer. Nochtans werd hier op 1 juni nog een drachtig wijfje Kamsalamander aangetroffen. Voor een succesvolle voortplanting is dit waterbiotoop dus zeker te vroeg droog komen te staan. Een andere, diep uitgegraven poel, gelegen in een populierenbos met een ruige ondergroei van Grote brandnetel, stond op 5 juli eveneens droog. Ook hier werd op 1 juni nog een mannetje Kamsalamander gevonden, net als larven van Kleine watersalamander, Alpenwatersalamander en Gewone pad. Door het vroegtijdig droogvallen lijkt het weinig waarschijnlijk dat deze larven tijdig konden metamorfosereren. Ook al is het aantal poelen waarin Kamsalamander werd vastgesteld er tussen 1997 (n = 4) en 2005 (n = 3) 'maar' met 25% op achteruitgegaan, toch is de situatie onrustwekkend. In de vier poelen waar de soort in 1997 werd aangetroffen, werden toen immers overal larven van Kamsalamander vastgesteld terwijl in 2005 in geen enkele poel voortplanting werd opgetekend...

Of het vroegtijdig droogvallen van de poelen rechtstreeks verband houdt met de vrij droge winter- en lenteperiode zal de toekomst uitwijzen. Er wordt echter vermoed dat de daling van de grondwaterspiegel in hoofdzaak moet worden verklaard door de waterwinning, zoals aanvankelijk ook al werd gevreesd. Indien dit het geval zou zijn, moet dit probleem dringend met de bevoegde instanties worden besproken en moet onverwijld naar een oplossing worden gezocht.

Het weinig of niet meer onderhouden van poelen en houtkanten is evenzeer een knelpunt. Hoewel initieel de inspanningen voor het behoud en versterken van de lokale populatie van Kamsalamander succesvol bleken, wordt deze populatie op dit moment door een gebrek aan opvolging en beheer (zowel van de houtkanten als de poelen), het verdwijnen van geschikte landbiotopen en een daling van de grondwatertafel in de toekomst mogelijk (opnieuw) bedreigd. Een deel van de verantwoordelijkheid ligt hierbij zeker bij de overheid. Een aantal poelen en brede houtkanten is immers aan Aminal afdeling Natuur overgedragen voor verder beheer maar in praktijk blijft dit beheer uit. Mogelijk is dit het gevolg van een gebrek aan mankracht en/of financiële middelen maar dit mag geen excuus zijn. De Vlaamse overheid heeft door het ondertekenen van de Habitatrichtlijn de plicht op zich genomen om alle soorten die zijn opgenomen in deze Europese richtlijn strikt te beschermen. Kamsalamander staat in deze richtlijn opgenomen in bijlage II en IV en uit een lopend onderzoek naar de actuele verspreiding van de soort in Vlaanderen blijkt dat Kamsalamander recent uit heel wat poelen waar de soort vroeger voorkwam, is verdwenen. Voor Kamsalamander is het twee voor twaalf en de Vlaamse overheid draagt mee de verantwoordelijkheid om het tij te keren!



Fig. 3. Een met riet begroeide poel die aan verlanding toe is, moet geruimd worden.

#### *Literatuur.*

Dupae, E., Stulens, H. & Van Overstraeten F., 1997. Bescherming van de kamsalamander in de ruilverkaveling Melkwezer. Uitgave Vlaamse Landmaatschappij.

## Wereldwijde achteruitgang van amfibieën, het gevolg van een zwangerschapstest uit de vorige eeuw?

Wetenschappers zijn het er over eens: zowat een derde van alle soorten amfibieën is met uitsterven bedreigd. Oorzaken zijn een schimmelinfectie, pollutie van hun water- en landbiotopen en biotoopverlies. Geschat wordt dat zo een 5743 soorten momenteel zijn geklasseerd als bedreigd of kwetsbaar volgens de criteria van de IUCN (International Union of Conservation of Nature), 34 soorten zijn uitgestorven en meer dan 100 soorten worden sinds lange tijd niet meer in de natuur waargenomen. De voornaamste oorzaak van achteruitgang blijkt een schimmelinfectie te zijn veroorzaakt door *Batrachochytrium dendrobatidis*. Deze schimmel werd zo een zestal jaren geleden voor het eerst ontdekt in bepaalde streken van Amerika, Australië en Europa en veroorzaakt de ziekte chytridiomycosis. De schimmel tast de huid aan zodat deze minder permeabel wordt voor vocht en zuurstof. Stres en pollutie veroorzaken een verminderde immuniteit bij kikkers, padden en salamanders waardoor ze meer vatbaar worden voor de infectie. In Groot-Brittannië zou de schimmelziekte geïntroduceerd zijn via Noord-Amerikaanse Stierkikkers (*Rana catesbeiana*) die daar vooral gehouden worden als terrariumdieren of voor de tuinvijver. Sommige Stierkikkers zouden zijn ontsnapt of zelfs vrijwillig uitgezet in een twee kleine meren in het zuidoosten van Engeland.

De mondiale achteruitgang van soorten is zo drastisch dat de wetenschappers pleiten voor een grootschalig kweekprogramma met sterk bedreigde soorten. Ze suggereren om voorlopig verschillende specimens van meerdere honderden soorten kikkers, padden, salamanders en wormsalamanders uit de natuur te weg te nemen en hiermee het kweekprogramma op te starten in diverse dierentuinen verspreid over de gehele wereld. Mogelijk wordt dit aantal na verder onderzoek zelfs opgedreven tot meer dan duizend. Het prijskaartje van dit grootschalig project bedraagt tientallen miljoenen dollars per jaar. Uiteraard dient het project gepaard te gaan met een wereldwijde oprichting van beter beschermde natuurgebieden, een onderzoek naar de toxiciteit van chemische pesticiden en het oprichten van een centraal laboratorium voor onderzoek naar de schimmel en andere pathogenen.



Fig. 4. Afrikaanse Klauwkikker (*Xenopus laevis*)

Omwille van hun sterke gevoeligheid aan omgevingsfactoren worden amfibieën beschouwd als de indicatoren van een vroege waarschuwing voor algemene achteruitgang van veel andere organismen, inbegrepen de mens.

Australische onderzoekers zijn het er over eens dat de schimmelinfectie zich wereldwijd heeft kunnen verspreiden dankzij een zwangerschapstest uit 1930. Voor zwangerschapstesten werd vroeger veel gebruik gemaakt van Afrikaanse Klauwkikker (*Xenopus laevis*) (fig. 4). De vrouwtjes kikkers gaan namelijk eieren leggen als je de urine van een zwangere vrouw onder hun huid injecteert. Omdat de test betrouwbaar was, werden de beesten in de jaren dertig en veertig massaal vanuit Zuid-Afrika geëxporteerd. Dat lijkt nu funeste gevolgen te hebben. De wetenschappers beweren dat ontsnapte Klauwkikkers de agressieve schimmelziekte wereldwijd hebben verspreid onder de amfibieën. En ze hebben daar een goede reden voor: Afrikaanse Klauwkikkers die sinds de jaren dertig op sterk water staan, dragen de schimmel al bij zich, terwijl die toen nog nergens anders voorkwam. Waarschijnlijk hebben de Klauwkikkers in de loop van hun evolutie met deze schimmel leren leven. Maar andere amfibieën blijken weerloos te zijn en niemand weet hoe de schimmel te bestrijden.

## Een tweede populatie Ringslangen in Vlaanderen?

Autochtone populaties van Ringslang (*Natrix natrix helvetica*) (fig. 5) komen in Vlaanderen niet meer voor. In historische tijden had deze soort een relatief groot verspreidingsgebied in sommige gebieden aan de voet van het Limburgs Plateau, in Vochtig Haspengouw, de Maasvallei en de benedenloop van de Jeker en mogelijk ook van de Antwerpse Kempen (Bauwens & Claus, 1996). Deze populaties zijn in de loop der jaren uitgestorven. De soort werd uitgezet in het Natuurreserveaat De Zegge te Geel. In 1968 werden daar 9 adulten en 10 juvenielen uitgezet en in 1971 nog eens 2 subadulten. Alle 21 dieren waren afkomstig van de omgeving van Etang de Belval in de Argonne (Frankrijk) (Van Hecke, 2003). Of deze daad onder de verantwoordelijkheid van de conservator als een introductie of herintroductie mag beschouwd worden, laten we in het midden. Feit is dat er zich in de Zegge zelf en in de directe omgeving ervan in de loop der jaren een levensvatbare populatie heeft gevormd die op enkele honderden dieren wordt geschat (Van Hecke, 2003). Uit andere gebieden in Vlaanderen zijn er geen recente waarnemingen, op enkele vondsten van verkeersslachtoffers na en die beschouwd worden als ontsnapte terrariumdieren.



Fig. 5. Zwemmende Ringslang (*Natrix n. helvetica*)  
(foto H. Willocx)

Op 15 juni 2003 wordt te Meldert (Hoegaarden) in Vlaams-Brabant een rondkruipende slang waargenomen. Men schenkt aan deze waarneming weinig aandacht daar men opnieuw denkt aan een ontsnapt of een accidenteel geïmporteerd dier. Een jaar later stapelen de waarnemingen zich in snel tempo op. In juni en september wordt telkens een juveniele ringslang dood gevonden in de Overhemstraat, ten noorden van de vallei van de Molenbeek en begin oktober ziet men een foeragerend subadult dier, langs de rand van het voetbalterrein van het Sint Jans College. Op 3 juni 2005 terug een juveniel verkeersslachtoffer, nu in de Meerstraat ten zuiden van de vallei van de Molenbeek en op 6 september een waarneming van een juveniel exemplaar, foeragerend in de tuin van Eddy Stas, medewerker Natuurpuntafdeling Velpemene, eveneens in de Meerstraat. In de tweede helft van de zelfde maand worden er terug drie verkeersslachtoffers gevonden, respectievelijk in de Keulenstraat, de inrit van het Sint Janscollege en de Meerstraat, in de directe omgeving van de waarneming van begin september. Deze drie individuen hadden respectievelijk een lengte van 25, 40 en 20 cm. En om het rijtje voorlopig af te ronden: op 5 oktober vindt Eddy in de composthoop van zijn tuin een uitgebroed legsel van 26 eieren (fig. 6)! Enkele dieren zijn vereeuwigd op foto en wat patroon, kleur en tekening betreft, behoren de waargenomen slangen te Meldert met vrij grote zekerheid tot het West-Europees taxon *Natrix n. helvetica*, alhoewel moleculair onderzoek uitsluitsel zou geven.



Fig. 6. Uitgebroed legsel, gevonden in een composthoop  
(foto E. Stas)

Vanwaar nu de herkomst van deze dieren? Het plots waarnemen van negen slangen en een legsel op een relatief korte periode van twee jaar en het ontbreken van vroegere waarnemingen uit die regio suggereren een antropogene introductie. Het aantal waarnemingen en de verschillen in grootte van de individuen doen veronderstellen dat er zich te Meldert reeds een mooie populatie heeft gevormd. Het gebied in en rond het Meldert bos en de vallei van de Molenbeek zijn immers geschikte foerageerplaatsen met voldoende voedsel. Bruine kikker (*Rana temporaria*), het voornaamste voedsel

van Ringslang, is hier trouwens de meest algemene amfibie. Het is bekend dat uitgezette Ringslangen zich nogal gemakkelijk aanpassen aan hun nieuwe omgeving maar toch moet men rekening houden dat het lukraak uitzetten van een paar slangen niet altijd succesvol is. Er moet voldoende voedsel en geschikte voortplantingsplaatsen aanwezig zijn en er dienen op zijn minst meerdere dieren geïntroduceerd te worden! Navraag naar de eventuele aanwezigheid van terrariumliefhebbers in het dorp of mensen die slangen in hun bezit hadden bleef zonder resultaat en... Meldert is een klein dorp waar de mensen elkaar kennen! Een andere denkpiste is accidentele introductie via transport van hout of stenen uit gebieden waar wel Ringslangen voorkomen maar ook in dit geval is het aantal dieren doorgaans beperkt. Een derde mogelijkheid: migratie van dieren uit Wallonië. In de dorpen over de taalgrens zijn mooie beekvalleien aanwezig die geschikte habitats vormen voor Ringslangen. Volgens onze collega's uit Wallonië zijn er echter geen recente waarnemingen van Ringslangen bekend uit die regio van Waals-Brabant.

Vast staat dat Ringslangen in Meldert aanwezig zijn en mocht inderdaad blijken dat de slangen tot de ondersoort *helvetica* behoren – en die kans is zeer groot - dan kan de populatie met een soortgericht beheer zeker toenemen, zoals dat in de Zegge het geval is. De mensen van de plaatselijke Natuurpuntafdeling zijn in elk geval begonnen met het aanleggen van maaiselhoppen waarin de slangen hun eieren laten uitbroeden...

#### *Literatuur.*

Bauwens, D. & K. Klaus, 1996.- Verspreiding van amfibieën en reptielen in Vlaanderen. De Wielewaal, 192 pp.  
Van Hecke, A., 2003.- Ringslangen (*Natrix natrix helvetica*). Natuurreservaat De Zegge. Koninklijke Maatschappij voor Dierkunde van Antwerpen, 26 pp., + 30 grafieken

### **Vluchtende hagedis duikt onder water! (vervolg).**

In onze vorige flits brachten we het verhaal over een wegvluchtende hagedis die onder water dook als ontsnappingsstrategie. We kregen hierop reactie van onze lezers en dit gedrag blijkt niet zo zeldzaam voor te komen bij Levendbarende hagedissen (*Zootoca vivipara*). Jorg Lambrechts nam dit vluchtgedrag eveneens waar in het Breedven op de Mechelse heide en van Jeroen Speybroeck ontvingen we een publicatie [Schmidtler, J.F., 1994.- Gewässer als Fluchtverstecke für die Bergeidechse (*Lacerta vivipara*). Mitt. LARS Bayern, 14(1): 23-26] waarin meerdere gevallen beschreven stonden over dit merkwaardig gedrag. In een geval dook een hagedis meerdere malen onder in een stromend beekje. Ze bleef zelfs 12 minuten lang schuilen onder dode bladeren, op de bodem van de beek.

### **Nieuwsbrief van de Herpetologische Studiegroep Limburg (Nederland).**

De Herpetologische Studiegroep van het Natuurhistorisch Genootschap uit Zuid-Limburg (Nederland) publiceert twee maal per jaar een herpetologische nieuwsbrief. Geïnteresseerden kunnen zich op deze nieuwsbrief inschrijven op volgend e-mail adres: [venray@nhgl.org](mailto:venray@nhgl.org)

### **RAVON-dag 2005.**

Op zaterdag 12 november a.s. organiseert RAVON, onze Nederlandse zustervereniging haar jaarlijkse herpetologische studiedag die dit maal in het teken staat van het natuurbeheer gericht naar amfibieën en reptielen toe. Plaats van het gebeuren: B-Faculteit van de Radboud Universiteit Nijmegen. Meer informatie hierover kan je vinden op de website: <http://www.ravon.nl/nieuws.html#ravondag2005>

## Verslag Hyla-weekend aan de Viroin-vallei (13 – 15 augustus).

De jaarlijkse Hyla-3-daagse zit er alweer op. Maar liefst 70 enthousiastelingen namen aan dit weekend deel. Niet minder dan 16 soorten amfibieën en reptielen passeerden de revue. De plaatselijke camping in Olloy zag er even uit als een middelgrote festivalcamping.

Vrijdagavond arriveerden de eerste deelnemers. Een plaatselijke kasteelruïne in het centrum van Nismes werd aan een eerste inspectie onderworpen met een Hazelworm en een Gewone pad als resultaat.

Zaterdagochtend begon de camping goed vol te stromen (fig. 7). Een nietsvermoedende Waalse kampeerder zag overal rond zijn tentje Vlaamse en Nederlandse tentjes opduiken. Gedaan met zijn rust. Het eerst kwam een plaatselijk kalkgrasland en de oude steengroeve van Roche Madoux te Vierves-sur-Viroin aan de beurt. Verschillende Hazelwormen en Muurhagedissen, een Ringslang en Gladde slang en een drietal Adders werden hier te voorschijn getoverd. Nadien naar de voormalige spoorweg (nu een fietspad) en de aangrenzende steengroeven ten zuiden van Olloy-sur-Viroin. Op deze plek gingen we nogmaals tevergeefs op zoek naar Adders. Zitten ze hier nog wel zie ik er velen denken. Aan de picknickplaats werden 2 Ringslangen, enkele Levendbarende hagedissen, een Hazelworm en een Gewone pad gevonden. In de nabijgelegen steengroeven kropen Muurhagedissen je weer rond de oren en onder een steentje lag zelfs een juveniele Ringslang.



Fig. 7. De kampplaats van de Hylieten.

's Namiddags reden we met zijn allen naar de Vallei van de Hermeton te Romedenne. Eerst kwam de plaatselijke poel aan de beurt. Eindelijk eens een uitleg over het verschil tussen Poelkikker en Groene kikker aan de hand van het ter plekke gevangen educatief materiaal. Naast de vertegenwoordigers van dit groene complex werden er ook nog larven van Alpenwatersalamander en Kamsalamander uit de poel bovengehaald. In de achterliggende leemgroeve met aangrenzend leisteenachtig braakland werden verschillende Ringslangen, Hazelwormen, Muurhagedissen en Levendbarende hagedissen en een Adder bovengehaald. In een plasje zwommen larven en juvenielen van Rugstreeppad.



Fig. 8. Vuursalamanders kregen veel belangstelling.

Zondag 14 augustus. De lucht was betrokken en de deelnemers werden regelmatig getraakteerd op een mals regenbuitje. Samen met een plaatselijke gids trokken we opnieuw naar de groeven van Olloy. Slechts enkele Muurhagedissen en Hazelwormen kwamen op ons lijstje terecht. In de namiddag ging de autokaravaan richting de steengroeve van Merlemont. Slecht weer afgewisseld met nog slechter weer. Toch nog een Ringslangetje en een Hazelworm. Meer geluk in de amfibieënafdeling, de volledige levenscyclus van Rugstreeppad en verschillende juveniele Vroedmeesterpadjes. Bij aankomst aan de Fondry des Chiens trok de lucht open. Maar liefst drie Gladde slangen, een Hazelworm en enkele Muurhagedissen werden even omgedoopt naar echte fotomodellen. Voor het laatste avondmaal beklommen nog enkele moedigen de Roche Babelet om oog in oog te komen staan met een half dozijn Muurhagedissen.

Maandagmorgen werd eerst het tentenkamp ontruimd. Eindelijk terug rust voor de overige vakantiegangers. Richting Vallei van het riviertje d'Alise nabij Fumay op zoek naar een mogelijke populatie van Geelbuikvuurpad. De gids (ik dus) was jammer genoeg zijn kaart vergeten in de wagen. Er werd wat doelloos rondgewandeld. Gelukkig werden er tot groot plezier van onze jongste deelnemers nog enkele larven en juveniele Vuursalamanders gevonden. De iets oudere waren natuurlijk ook wel blij. De namiddag werd er afgesloten tussen de jeneverbessenstruiken te Belvaux. Toch nog goed voor vier Gladde slangen, twee Adders inclusief hun vervellinghuiden, een rits Hazelwormen en als laatste en tevens nieuwe soort een Vinpootsalamander. Een waardig einde voor een waarschijnlijk voor herhaling vatbaar weekend en... een nieuw herpetologisch gidsje is geboren (fig. 9).

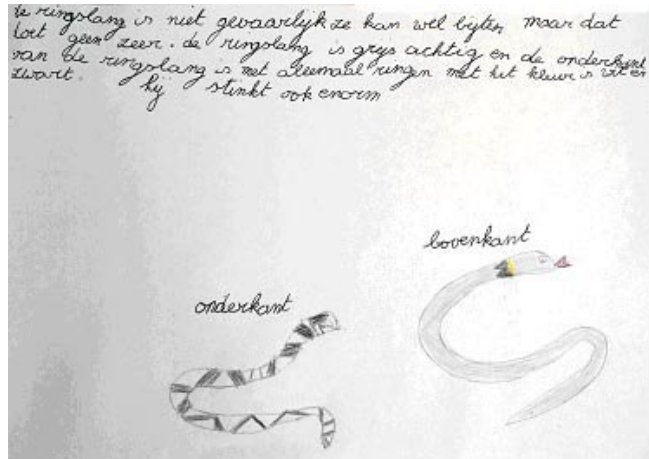


Fig. 9. De eerste notitie's van onze jonge herpetologe

### Waarnemingslijst

**Reptielen:** Levendbarende hagedis, Muurhagedis, Hazelworm, Gladde slang, Ringslang, Adder.

**Amfibieën:** Vuursalamander, Alpenwatersalamander, Vinpootsalamander, Kamsalamander, Vroedmeesterpad, Gewone pad, Rugstreeppad, Bruine kikker, Poelkikker, Groene kikker.

**Wil u ons financieel steunen dan kan dat. Giften vanaf 30€ zijn fiscaal aftrekbaar.**

**Storten kan op rekeningnr 230-0524745-92 met vermelding van**  
**projectnummer 2151 (Hyla fonds)**

of

**op rekeningnr 293-0212075-88 met vermelding van**  
**projectnummer 3140 (fonds SOS Adder)**

Redactie FLITS nummer 5: Robert Jooris, Gijs Damen, Peter Engelen en Dominique Verbelen.



## Werkgroep Hyla

### Voorzitter:

Bart Hellemans, Otterdreef 7  
2980 Halle Zoersel.  
Tel. 03/384.33.56  
Gsm : 0473/29.21.63  
email: bart.hellemans@skynet.be

### Secretaris:

Robert Jooris, Gemoedsveld 3  
9230 Wetteren  
tel. 09/369.42.28  
e-mail  
hyla@natuurpunt.be  
robert.jooris@natuurpunt.be

### Penningmeester:

Jan Van Der Voort, A.Wolfsstraat 24/1,  
2900 Schoten  
tel. 03/658.38.79  
e-mail:  
jan.vandervoort@hylawerkgroep.be

Webmaster: Gijs Damen, Dorpsstraat 2/2,  
3971 Heppen  
Tel. 011 391839  
[www.hylawerkgroep.be](http://www.hylawerkgroep.be)

rekeningnr. HYLAL: 748-0162358-83

### Provinciaal verantwoordelijken :

- Antwerpen : Jan Van der Voort
- Oost-Vlaanderen : Robert Jooris  
e-mail: robert.jooris@skynet.be
- West-Vlaanderen: Stefaan Parreyn,  
Kruisekestraat 346, 8940 Wervik  
gsm 0477/33.58.64  
e-mail: stefaan.parreyn@telenet.be
- Vlaams Brabant : Mark Lehouck,  
Rotselaarsesteenweg 99,  
3018 Leuven.  
Tel.: 016/44.49.36  
e-mail: mark.lehouck@pandora.be
- Limburg : Peter Engelen, 1 Meilaan 13  
3650 Dilsen-Stokkem  
Tel. 089/ 75.66.09  
e-mail: peter.engelen@euphony.net.be

Leden van Natuurpunt vzw kunnen zich laten opnemen in het adressenbestand van Hyla.

## Wat is Hyla

Hyla is de herpetologische werkgroep van de Natuurpunt Studie vzw. Hyla tracht de belangstelling en daadwerkelijke inzet van een groter publiek te bekomen door het geven van lezingen, het organiseren van herpetologische excursies, het publiceren van brochures en het verspreiden van posters. Verder is Hyla bezig met tal van herpetologische studies o.a. studie van de gladde slang in Kalmthout, poeleninventarisatie in Vlaanderen en de bestudering van het groene kikkercomplex enz. Ook naar bescherming van onze inheemse herpetofauna is Hyla zeer actief. Jaarlijks worden tienduizenden amfibieën veilig de weg overgezet, die de tocht naar hun paaiplaatsen kruist. Met het aanleggen van poelen creëert Hyla zowel in reservaten als in landbouwgebied nieuwe biotopen voor kikkers en salamanders.

